

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE AKTİF ÖĞRENME VE ÖĞRENCİ MERKEZLİ YAKLAŞIMA TARİHTEN İKİ ÖRNEK

Niyazi KAYA*

Özet

Bu çalışmada, öğrencilerin öğrenme sürecinde edindikleri bilgilerin analizini, sentez ve değerlendirmesini yaparak, kendilerine ait davranış geliştirmeleri anlamına gelen ve günümüzde sıkça kullanılan aktif öğrenme ve öğrenci merkezli yaklaşıma göre kaleme alınmış iki adet ders planı örneği “doküman analizi” tekniği ile analiz edilmiştir.

İncelenen ilk ders planı İhsan Sungu tarafından hazırlanan nüfus sayımının yapılacağı tarihten bir hafta önce ilkokulların ikinci ve üçüncü sınıflarında Hayat Bilgisi, Türkçe ve Hesap derslerinde; dördüncü ve beşinci sınıflarda Yurt Bilgisi, Lisan ve Hesap derslerinde uygulanacak olan “Tahrir-i Nüfus Mihverinde Dersler” başlıklı ders planıdır.

İkinci ders planı ise Faik Reşit Unat tarafından yazılan ve ilkokullarda sosyal bilgiler dersinde uygulanmak üzere öğretmenlere önerilen “Herkesin Nelere İhtiyaçı Vardır?” başlıklı ders planıdır.

Anahtar Sözcükler: Coğrafya Eğitimi, Aktif Öğrenme, Öğrenci Merkezli Eğitim

Giriş

İlköğretim öğrencileri, gelişim özelliklerine bağlı olarak sınıfta sürekli hareket halinde olup sınıf içi etkinliklere aktif olarak katılma eğilimindedirler. Bu durum onların aktif öğrenmeye yönelik istekli olmalarının göstergesi olabilir. Öğrencilerin yaparak, yaşayarak öğrenmeye karşı istekli olmaları, onların çeşitli konulara ilişkin ilgili kavram, ilke ve genellemeler oluşturabilmelerinin yaparak ve yaşayarak deneyimledikleri öğrenme ortamları ile daha da kolaylaşacağıının göstergesidir (Gökçe, 2004; Aydede ve Matyar, 2009, 115).

İngilizce karşılığı ‘active learning’ olan bu yaklaşım, ülkemizde Şahinel (2003), Sahranç (2008), Güneşli (2007), Demirel (1999), Erdem (2005) ve Saban (2002) gibi bilim insanları tarafından ‘etkin öğrenme’ olarak Türkçeye çevrilirken, Gökçe (2004), Açıkgöz (2003), Bulut (2005), Ünal ve Ada (2000), Aydede ve Matyar (2005) gibi

* Dr.; Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Atatürk Bulvarı Nu: 98 2. Kat B Blok, Çankaya Ankara

bilim insanları tarafından ise 'aktif öğrenme' şeklinde kullanılmıştır. Genel olarak, öğrencilerin öğrenme sürecinde edindikleri bilgilerin analizini, sentez ve değerlendirmesini yaparak, kendilerine ait davranış geliştirmeleri anlamına gelen ve günümüzde sıkça kullanılan aktif öğrenme (etkin öğrenme) kavramı için verilen tanımlar farklılık göstermektedir.

Açıkgöz (2003)'e göre aktif öğrenme, öğrenenin öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı, öğrenene öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili kararlar alma ve öz düzenleme yapma fırsatlarının verildiği ve karmaşık öğretimsel işlerle öğrenenin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir (Akt. Aydede ve Matyar, 2009, 116).

Aktif öğrenme kavramının herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Şaşırtıcı bir biçimde öğretmenlerin "aktif öğrenme" terimini kullanmaları ortak tanımlamadan çok, sezgisel anlamaya dayanmaktadır. Sonuçta pek çok öğretici bütün öğrenmelerin doğal olarak aktif olduğunu, dolayısıyla öğrencilerin sınıftaki formal sunumları dinlerken aktif olarak katıldıklarını öne sürerler. Oysa, öğrenme-öğretme araştırmalarının analizi, öğrencilerin sadece dinlemekten daha fazla şeyler yapmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle öğrencilerin okumaları, yazmaları, tartışmaları ya da problem çözmekle meşgul olmaları gerekmektedir. Daha da önemlisi, aktif olarak katılımları için öğrencilerin analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel aktiviteler içinde olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda aktif öğrenmenin "öğrenenin öğrenmeye aktif katılımının" ötesinde bir anlam taşıdığını söylemek mümkündür (Akşit, 2007, 19).

Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, Yılmaz (1995), Lise 2. Sınıf Fizik Dersinde Aktif Yöntemin Öğrenci Başarısına Etkisi konulu çalışmasında lise fizik dersinde, öğrenme açısından, aktif öğrenme sürecinin, geleneksel yaklaşımdan daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sivan ve arkadaşları (2000), aktif öğrenmenin öğrencilerin öğrenme kalitesine etkisi konulu çalışmada, aktif öğrenme yaklaşımının, öğrencilerin başarılarını artırmanın ötesinde, öğrencilerde merak duygusunun oluşmasını; bilgiyi kullanma ve geliştirme, bağımsız öğrenme becerilerini geliştirme ve gelecek planlamalar yapabileceğini artırdığını dile getirmiştir. Benzer şekilde Fies (2005), öğretmen adaylarına aktif öğrenme ortamları oluşturarak gerçekleştirdiği fizik dersinde, öğrencilerin konuyu anlayabilmek için derslerde öğrenilen konulara daha fazla ilgi gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Swank-Day (2004), ekoloji konularının, lise birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin aktif öğrenme etkinliklerinin öğrenci katılımına etkisini araştırdığı çalışmasında, aktif öğrenme ile öğrencilerin ekoloji konularını kavramalarının anlamlı düzeyde arttığını bulmuştur (Akt. Aydede ve Matyar, 2009, 116).

Camcı (2012), tarafından yapılan bir çalışmada aktif öğrenmeye dayalı etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin akademik becerilerine ve öğrenme sürecine etkisi konulu çalışmasında aktif öğrenmeye dayalı etkinlik temelli öğretim yoluyla öğretim

yapılan deney grubu öğrencileriyle geleneksel öğretim yoluyla öğretim yapılan kontrol grubu öğrencileri arasında öğrenme süreci bakımından deney grubu lehine belirgin farklılıklar görüldüğünü tespit etmiştir.

Belirlenen farklılıkları öğrencilerin derslere aktif katılımının artması, derslerin daha verimli ve eğlenceli geçmesi, öğrenciler arasında işbirlikli öğrenmenin gerçekleşmesi, öğrencilerin öğrenme sürecinin sorumluluğunu alarak süreci yönetmesi olarak sıralamıştır.

Durna'nın (2009), 10.sınıf coğrafya dersinde doğal afetler konusunun aktif öğrenme yöntemi ile öğretilmesi ve öğrenci başarısı konulu çalışmada, doğal afetler konusunun aktif öğrenme yöntemi ile öğretilmesinde öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Akşit'in (2007), coğrafya öğretiminde aktif öğrenmenin akademik başarı ve tutum üzerine etkisi konulu çalışmada, aktif öğrenme yöntem ve tekniklerinin, öğrencilerin coğrafya dersinde başarısını artırma konusunda etkili olduğu belirlenmiştir.

Aktif öğrenmenin öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu gösteren ve aktif öğrenmenin farklı öğretim düzeylerinde ve farklı konu alanlarında başarıyı artırdığını saptayan diğer araştırmalara da; Graham (2006), Gür (1999), Ellez (2004), Aykaç (2005), Sökmen (2000), Sezer ve Tokcan (2003), Bowles (2006), Weir (2005)'in çalışmaları örnek olarak gösterilebilir (Akt. Akşit, 2007, 116).

Aktif öğrenmenin gerçekleştirilmesinin ön koşulu, öğretmen merkezli eğitim olarak adlandırılan geleneksel eğitim anlayışının yerine eğitim ve öğretim süreçlerinin her aşamasında öğrenci katılımını öngören öğrenci merkezli eğitimidir (Vural, 2004, 48; Ünver, 2002, 2856).

Öğrenci merkezli eğitime (ÖME) ilişkin olarak ilgili eğitim çevrelerince çeşitli tanımlar yapılmıştır. Türer (2005), toplumsal bir varlık olan öğrencinin ihtiyacı olana sahip olabilmesi için, öğrencinin kendi hayatından yola çıkarak, kendi deneyimleriyle bilgiye ulaşabilmesini, ulaştığı bilgiyi kavraması ve kullanmasını sağlamak amacıyla öğrencinin iç koşullarını göz önünde tutmayı ilke edinen eğitim öğretimi ifade eder, demektedir. Kökdemir (2003) ise ÖME'yi öğrencinin kendi eğitiminden sorumlu olduğu, dersin hocasının ve ders araç gereçlerinin tümünün öğrenmede yardımcı kaynak olduğu bir sistem olarak tanımlamaktadır. Gür (2006) ÖME'yi; öğrencinin yetişkinlerin belirlediği eğitim anlayışına göre eğitilmesi yerine, onun kendi doğasına göre yetiştirilmesinin hedeflendiği bir eğitim modeli olarak ifade etmektedir. McCombs ve Whisler (1997) ÖME' yi öğrencinin bireysel özellikleriyle öğrenmeyi birleştiren, öğrenenin öğretimin her aşamasında sorumluluk almasını gerektiren, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda içeriğin belirlendiği bir eğitim modeli olduğunu söylemektedir (Güzel, 2009, 20). Erbil (2003, 14) ise öğrenci merkezli eğitimi "bireysel özellikleri dikkate alarak, bilimsel düşünme becerilerine sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, üretken, bilgiye ulaşım kullanabilen, iletişim kurma becerilerine sahip, evrensel değerleri benimsemiş, teknolojiyi etkin kullanan ve kendini gerçek-

leştirmiş bireyler için eğitim sürecinin; her aşamada öğrenci katılımını sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılması” şeklinde tanımlamıştır.

Dönmez’in (2008), ilköğretim fen ve teknoloji dersi öğrenme ortamlarının öğrenci merkezli eğitim açısından değerlendirilmesi konulu çalışmasında, öğrenci merkezli uygulamaların, öğretmen merkezli uygulamalara göre üstün yanlarının ve başarılı uygulamalarının olduğunu tespit etmiştir.

Ayrıca, Teker (1990), Demirhan (1995), Taşlı (1997), Korkut (2006), Lord (1999), Wu & Tsai (2005), Chung ve Cow (2003), Leach (1999), Newmann ve Wehlage (1991) tarafından yapılan araştırmalar ile öğrenci merkezli uygulamalarla, geleneksel metotlar karşılaştırılmış ve öğrenci merkezli uygulamaların başarıyı arttırdığını, etkin ve kalıcı öğrenmeyi sağladığını ortaya koymuşlardır.

Günümüzde eğitim sistemi, kendilerini geliştirebilen, hızlı değişen teknolojiye ayak uydurabilen, araştıran, bilgilerin analizini ve sentezini yapabilen, çağımızın ihtiyacı olan bireyleri yetiştirmek zorundadır. 21. yüzyılda durmadan değişen, gelişen bir dünyada sadece bilgilerin ezberlenmesi ile bir yere varılamamaktadır. Bunun yerine yeni bilginin özümlemesi, anlamlandırılması, bireyin günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılıyor olması gerekmektedir (Dönmez, 2008, 1). Bu niteliklerin öğrencilere kazandırılmasında aktif öğrenme temelli öğrenci merkezli eğitiminin en etkili sonuçları verdiği yukarıda bahsedilen birçok araştırmada ortaya konmuştur.

Alan yazında da anlaşılacağı gibi, eğitimi yaşama hazırlık değil yaşamın kendisi olarak gören, eğitimde ezberden ziyade uygulamaya ağırlık vermeyi ön plana çıkaran aktif öğrenme ve öğrenci merkezli eğitim kavramları yeni bir kavram olmayıp John Dewey tarafından 20. yüzyılın başında ortaya konmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk’ün daveti ile ülkemizi ziyaret ederek eğitim konusunda raporlar hazırlayan ve eğitim sistemimize yönelik öneriler geliştiren John Dewey; İhsan Sungu, Faik Unat, Ali Haydar Tanel, Halil Fikret Kanad, Faik Sabri Duran gibi devrin önde gelen eğitimcilerine esin kaynağı olmuştur. John Dewey tarafından ortaya konan ve yeni mektep olarak ifade edilen eğitim modeline uygun çalışmalar yapmışlardır.

1.1. Araştırmanın Amacı

İlk nüfus sayımının (1927) yapılacağı tarihten bir hafta önce ilk okulların ikinci ve üçüncü sınıflarında Hayat Bilgileri, Türkçe ve Hesap dersleri, dördüncü ve beşinci sınıflarında ise Yurt Bilgisi, Lisan ve Hesap derslerinde uygulanan “Tahrir-i Nüfus Mihverinde Dersler” başlıklı ders planı ile Faik Reşit Unat tarafından hazırlanan “Herkesin Nelere İhtiyacı Vardır?” başlıklı ders planlarını aktif öğrenme ve öğrenci merkezli yaklaşım açısından incelemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, “betimsel analiz” yöntemi dâhilinde “doküman analizi” tek-

niği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama aracı olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 187).

Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir. Yöntemde hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi, araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin, eğitimle ilgili bir araştırmada ders kitapları, öğretim programları, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmi belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 188; Boğdan ve Bilken 1982; Goetz ve LeCompte, 1984).

Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Doküman incelemesi yaparken izlenebilecek işlem basamakları vardır. Her araştırmacı bu basamakları araştırma probleminin niteliğine, doküman incelemesi sonucunda elde etmeyi hedeflediği veriye veya dokümanları ne kadar kapsamlı ve derinlemesine incelemesi gerektiğine bağlı olarak yeniden yorumlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 193).

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmadan elde edilen veriler doküman analizine tabi tutularak bulgulara ulaşılmıştır. Dolayısıyla nitel bir çalışma olan bu araştırmada veri toplama ve analizinde “doküman analizi” kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya konu olan ders planları aktif öğrenme yaklaşımı ve öğrenci merkezli öğrenme modelinin ilkelerine göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur.

3. BULGULAR

Cumhuriyetin ilanıyla birçok alanda olduğu gibi eğitimde başlayan yenileşme hareketleri ile kalkınmanın sağlanabilmesi nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve ekonomik kalkınmanın itici gücü olabilmesi hedeflenmiştir. Bunun içinde öncelikli olarak öğretim programlarının yenilenmesi çalışmaları başlatılmıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk ilkokul programı 1924 yılında hazırlanmıştır. Bu amaçla oluşturulan komisyonlar, programlarda önemli ölçüde ayıklamalar yaparak programları hafifletmişlerdir (Wilson ve Başgöz, 1973, 206) . Daha çok geçiş programı niteliğinde olan 1924 programının önceki programlardan temel farkı çok az sayıda bazı derslerin konulması, değiştirilmesi ve bazı ders konularının cumhuriyet yönetimine uyarlanmasıdır (Tazebay ve diğerleri, 2000, 35) .

Cumhuriyet döneminin 1924 programından sonra uygulamaya konan ikinci program 1926 yılında çıkarılmıştır. Cumhuriyet döneminin en kapsamlı programlarından biri olan 1926 programı esasını Dewey'in "Hayat Bilgisi, toplu tedris ve iş okulu" kavramlarından almıştır (Wilson ve Başgöz, 1973, 107) . 1926 programında ilkokulun amacı; *"ilk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir"* şeklinde belirtilmiştir. Programda merkeze alınan toplu öğretim yöntemi yanında getirdiği diğer yenilikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Arslan, 1999, 15):

1.Öğrencinin kişisel ilgisinin dikkate alınması ve iş eğitimine önem verilmesi kabul edilmiştir.

2. Derslerin yalnız müfredatı sayılmakla yetinilmemiş, her dersin amacı ve öğretiminde tutulacak metodun ana hatları da belirtilmiştir.

3.Derslerin çevre şartlarına göre öğretimi ve geniş imkân yaratılması görüşü de bu programda yer almıştır (Özalp ve Ataunal, 1977, 78-79) .

1926 programına uygun öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında kurul üyesi ya da program geliştirme uzmanı olarak çalışanlar tarafından zaman zaman örnek ders işlenişleri hazırlanarak okullara gönderilmiştir. Bu şekilde öğretim programının felsefesine uygun bir eğitimden geçmeyen, sahada görev yapan öğretmenlere kendilerini geliştirerek nitelikli eğitim ve öğretim yapabilmeleri için olanaklar sunulmuştur.

3.1. Tahrir-i Nüfus Mihverinde Dersler (Nüfus Sayımı Çerçevesinde Dersler: Terbiye Mecmuası, Sayı:4, S. 300-305, 1 Haziran 1927):

1883 yılında Trablusşam'da doğan Mehmet İhsan Mekteb-i Mülkiye Şahane (Siyasal Bilgiler Fakültesi) mezunu olmasına (Önal ve Kaya, 2009, 13) karşın çalışma hayatının büyük bir kısmını eğitim ve öğretim faaliyetlerinde geçirmiştir.

1909'da Darülmualimîn Âliye'de (Ata, 2003: 235) başlayan eğitim neferliğini çeşitli kurumlarda öğretmen ve müdür, Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi, Türk Tarih Kurumu Üyesi ve Türk Dil Kurultayı Üyesi olarak devam etmiştir. Eğitim alanında yürüttüğü çalışmalarla ülkemizin çağdaşlaşma yolundaki hamlelerine destek olmuştur. İçinde yaşadığı dünyada meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve düşünsel değişiklikleri yakından izleyerek eğitim anlayışında ve okul örgütlenmesinde ortaya çıkan yeni akımları yakından izleyen Sungu, eğitim felsefesi olarak ilerlemeci akımı benimsemiş, problem çözme yaklaşımını temel alan aktif okul anlayışıyla (Önal ve Kaya, 2009, 21) , öğrenmenin merkezinde yer alan öğrenciyi ön plâna çıkararak, öğrenci merkezli öğrenmeyi Türkiye'de yaygınlaştırmaya çalışmıştır.

İhsan Sungu tarafından yazılan ve Türkiye Cumhuriyetinde nüfus sayım günü olan (28 Teşrin-i evvel 1927 Cuma) gününden önceki haftada öğrencilere veril-

mesi istenen “*Tahrir-i Nüfus Mihverinde Dersler*” ilk okulların ikinci ve üçüncü sınıflarında hayat bilgileri, Türkçe ve hesap dersleri, dördüncü ve beşinci sınıflarında ise yurt bilgisi, lisan ve hesap dersleri çerçevesinde işlenmiştir*

3.1. 1. Genel Plan

Nüfusun Önemi:

1. Bir dershanenin ve bir okulun faaliyetlerine katılan öğrenci, müdür ve memur gibi kişilerin çeşitli faaliyetleri, okulun genel amacına kişilerin hizmetleri, okulun bağlı olduğu eğitim dairesinin faaliyetinde insan unsurunun yeri.

2. Bu ailedeki çeşitli birimlerin ailenin genel saadetinde nasıl etken oldukları.

3. Bir araba, bir otomobil, bir dükkan, bir mağaza, bir fabrika, bir tarla ve diğer beşeri faaliyet sahalarında insan unsurunun yeri.

4. Bir şehrin genel faaliyetlerinde insan unsurunun önemi. Bir şehirdeki halkın gıda, mesken, giyim, ulaşım araçları ve aydınlanma araçları, ısınma araçları gibi ihtiyaçlarını karşılamada ülke içinde ve asayiş ve adaletin sağlanmasını ve dışarıya karşı ülke savunması gibi hükümete ait görevlerde nüfus unsurunun yeri.

5. Bir milletin amaçlarına ve ideallerine ulaşmak üzere insan unsurundan nasıl faydalandığı.

6. Bir milletin nüfusunun o milletin saadet ve ilerlemede ne kadar önemli olduğu.

Nüfus Sayımının Önemi:

1. Bir ülke sınırları içindeki nüfus miktarının sağlıklı olarak bilinmesine neden gereklidir?

2. Her ülke nüfus sayımına neden önem verir?

3. 28 Teşrin-i evvel 1927 Cuma günü Türkiye Cumhuriyeti’nde yapılacak genel nüfus sayımının önemi.

4. Genel nüfus sayımında devletin en doğru sonuca ulaşmasına yardım etmek Türkiye vatandaşının hem vatani hem kanuni görevidir.

Nüfus Sayımının Şekli:

1. Nüfus sayımı ne demektir? Devlet, nüfus sayımıyla ne gibi bir bilgi elde etmek istiyor?

* Ötümüzdeki ders yılının ilk zamanlarda ülkemizde ilk defa ilmi usullerle genel nüfus sayımı yapılacaktır. Bunun önemini memleketin her ferdine tanıtmak ve anlatmak mecburiyetindeyiz. Böylece canlı ve geniş kapsamlı bir hadiseyi onların tedrisatına mihrer kabul etmek suretiyle ilk okul çocuklarına öğretmek için bu plan zamanı geldiğinde vakit bulan ilk okullarda bir müfredat programı gibi aynen uygulanacaktır.

2. Devlet bu bilgiyi nereden alacaktır? (Öğretmen nüfus sayım cetvelinin bir örneğini tahtaya çizerek ve her haneye ne yazıldığını gösterir.)

Öğrencinin Görevi:

1. Öğrenci nüfus sayımının niçin yapıldığını, nasıl yapılacağını ailelerine açıklar.
2. Nüfus sayımı yapıldığı gün evden bir yere çıkmayarak sayım memurlarını beklemek gerektiğinde evlerine gelen sayım memurlarına kolaylık göstermek çocuğun babası veya ailesinin reisi evde değil ise sayım memurlarının istediği bilgiyi kendilerine vermek gibi şeylerle bu milli ve vatani işe hizmet ederler.

Açıklama

1. Öğretmen yukarıdaki noktalar hakkında öğrencilerle konuşur ve onlara konunun önemini açıklar.

2. Öğretmen okulun bulunduğu ilçe ile o ilçenin bağlı olduğu ilin ve Türkiye genelinin en son istatistiklere göre tahmin edilen nüfusunu öğrenciye bildirir ve bu miktarları tahtaya yazar. İlçenin bulunduğu ille Türkiye genelindeki nüfus yoğunluğu miktarını tespit eder. Bu rakamların yeni nüfus sayımında elde edilecek rakamlar ile karşılaştırması için şimdiden öğrencide bir ilgi uyandırır. Çocukların ilgisini çekmek için “Çocuklar şimdi ilçemizin nüfusu şu kadar, ilimizin nüfusu bu kadar tahmin ediliyor. Acaba yeni sayımda bu miktarların daha mı çok daha mı az çıkacağını zannediyorsunuz? Neden? Şehrimize son senelerde başka yerlerden nüfus geldiğini gördünüz mü? İşittiniz mi? Şehrimizden nüfus gittiğini gördünüz mü? Şehrimizi şimdi mi iki sene önce mi iki sene sonra mı daha kalabalık görüyorsunuz? Şehrin en kalabalık yerleri ne taraflar? Neden etraflar daha kalabalık oluyor? Şehrin şu veya tarafları neden o kadar kalabalık görünmüyor? Bundan önce bulunduğunuz filan şehir mi daha kalabalık yoksa bulunduğunuz şehir mi? Acaba hanginizin bulunduğunuz taraf daha kalabalıktır? Bulduğunuz şehirde bir evde iki veya üç ailenin oturduğuna rastladınız mı? Neden bu aileler ayrı ayrı evlerde oturmuyorlar? Siz bir şehirde nüfus başına kaç milletvekili çıktığını biliyor musunuz? Bizim şehrimiz geçen seçimde şu kadar milletvekili çıkarmıştı. Bu seçimde kaç milletvekili çıktı? Bundan şehrimizin nüfusunun azaldığını mı çoğaldığını mı anlıyorsunuz? Şehrimizin yeni nüfus sayımı sonucunda daha çok milletvekili çıkarmasını ister misiniz?...buna benzer sorular sorar.

3. Öğretmen nüfus sayımının önemi, nüfus sayımının şekli, öğrencinin bu konudaki görevi hakkında öğrenci ile çeşitli dersler işledikten sonra nüfus sayımı hakkında yazılan bu parçayı sınıfta okur.

3. 1. 3. Nüfus Sayımı Hakkında Öğrenciye Yazılacak İmla Parçası

Çocuklar, Türkiye bizim sevgili toprağımızdır. Güzel vatanımıza dair her şeyi öğrenmek bizim borcumuzdur. Bu cuma günü sevgili memleketimizde yaşayan insanların sayısını öğreneceğiz. O gün hükümet, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde “Nüfus sayımı” yapacak yani, ülkemizde yaşayan Türk ve yabancı ne kadar nüfus

varsa hepsi yazdırılacaktır. Hükümet bu işi yapmak için sayım memurları tayin etmiştir. Sayım memurları cuma günü evlerimize gelecekler ve bu işi yapacaklardır. O gün hiç kimse evden çıkmayacak herkes sayım memurlarının gelmesini bekleyecektir.

Sayım memurları evde; kadın, erkek, çocuk, misafir, hizmetçi kim varsa hepsinin adını, yaşını, Türk mü, yabancı mı, kadın mı, erkek mi olması bekar mı olduğu aile reisinden soracak ve elindeki cetvele yazacaktır. Herkesin sayım memurunun sorduğu şeylere doğru cevap vermesi milli ve vatani bir vazifedir.

Bu parçadan ne anladıklarını talebeye sorar. Parçanın içerdiği fikirleri ayrı ayrı öğrencinin kavrayıp kavradığını akıllıca sorularla kontrol eder. Çocukların bazılarına parçanın içeriğini söyletir. Parçada çocuklardan bazılarının anlamadıkları fikirler varsa diğerlerine açıklar. Ve gerekli görürse kendisi de açıklar. Parçada geçen “sayım” “nüfus” gibi kelimelerin ne demek olduğunu sorar. Daha çocukların bilmedikleri kelimeler varsa anlamını açıklar. Gerekliğinde sözlüğe baktırarak öğrencilerin bu kelimelerin anlamını kavramasını sağlamaya çalışır. “Nüfus sayımı” tamlamasının anlamına, bu tamlamanın nasıl bir tamlama olduğuna öğrencinin dikkatini çeker. “Nüfus sayımı” tamlamasını daha başka nasıl ifade edebilirsiniz gibi sorularla çocukların zihinlerini açar.

4. Sonra öğretmen çocuklara: Bu akşam eve gittiğiniz zaman nüfus sayımı konusunu ailenize açıklayacaksınız. Bakalım şimdiden bir denemesini yapalım. Şimdi arkadaşlarınıza açıklayınız da görelim, der ve öğrencilerden birini kaldırarak konuyu kendisine açıklar. Bundan sonra öğretmen, bir başka öğrenciye “arkadaşınızın eksik bıraktığı yer var mı? Arkadaşınızın söylediği şeyler arasında fazla bulduğunuz noktalar var mı? diyerek konuyu tartışmaya açar. Öğrencilerden bir kaçına daha konuyu açıklatarak bütün öğrencilerin bu aydınlanıp aydınlanmadığını anlamaya çalışır. (Öğrenci konuyu açıklarken öğretmenin bir takım sorularla öğrencinin açıklamasını ihlal etmemesi ve tartışmayı öğrencinin açıklamasının sonunda yapması gerekir.)

5. Öğretmen bundan sonra “ailenizde nüfus sayımı hakkında nasıl açıklama yapacağınızı pekala öğrendiniz. İsterseniz bu açıklamayı bir kere de yazalım. Unuttuğunuz noktalar olabilir. Ya da babanız bu açıklamayı sizden alıp okumak da ister, der ve nüfus sayımı hakkındaki parçayı çocuklara tashih ettirir. İkinci ve üçüncü seferlerde parçayı daha önce açıkladığımız şekilde bazılarına da kısmen veya tamamen okutur. Sonra parçanın tahtaya yazılmış olan örneğini ve özellikle öğrencinin o zamana kadar görmediği kelimelere çocukların dikkatini çektikten sonra parçayı öğrencilerin defterlerine yazdırır ve sonra kontrol eder. Dördüncü ve beşinci seferlerde parçanın sözlü olarak açıklama ve incelemesinden sonra öğretmen o parçada niçin ve o zamana kadar öğrenciye imlası düzeltilmemiş olan kelimelerle çocukların dikkatini çektikten sonra parçayı imla ettirir. Ve sonra düzeltir.

6. Öğretmen öğrenciye “nüfus sayımı” memurlarının evlerde ne gibi şeyleri soracaklarını gördünüz. Geliniz bir deneme yapalım. “Buradaki arkadaşlarınızı say-

mak istemez misiniz?” der ve öğrenciden ikisini tahta başına çağırarak birisine sayım memurluğu görevi verir. Ve sayım memurunun isteyeceği açıklamayı diğer arkadaşlarından alarak tahtaya yazmasını söyler. Sayım memurluğu vazifesini gören öğrencinin sorularında veya tahtaya kaldırdığı öğrencilerde düzeltilcek yönler varsa öğretmen bu yönleri sınıfa sorar ve tahtada düzeltir. Bundan sonra öğretmen sınıfı iki gruba ayırır. Bir gruba nüfus sayım memuru tayin eder ve her sayım memuruna arkadaşlarından biri hakkında alacağı açıklamayı elindeki cetvele geçirmesini söyler. Sonra öğrenciden her biri yaptığı cetveli ismi ve hüviyeti cetvelde yazılan arkadaşına verir. O da cetvelde kendisi hakkında yanlış veya eksik bir şeyin yazılıp yazılmayacağını kontrol eder ve düzeltir. Öğretmen de bütün cevapları ayrıca gözden geçirerek imla, ifade ve işlem yanlışlıkları varsa kontrol eder. (Öğretmen, sınıftaki öğrencilerin sayımı sonucunda öğrencilerin senelerine göre öğrencilere bir grafik yaptırır. Ve öğrencilerden her birinin doğum yerini haritada buldurur.)

7. Öğrenci, nüfus sayımı sebebiyle öğrenciye şu şekilde sayım görevleri verir. “Çocuklar, bu hafta yapılacak nüfus sayımının nasıl yapılacağını başka bir şehirde bulunan arkadaşlarınızdan birine bir mektup yazarak açıklayınız. Bakalım hanginizin yazdığı daha açık ve daha doğru olacak. En iyi yazılan mektubu sınıf kitabına geçireceğiz.” Diğer görev “cuma günü nüfus sayım memurunun evinize nasıl geldiğini, kiminle görüştüğünü, sayım işini nasıl yaptığını yazınız.” Diğer görev “sayım günü şehirde ne gibi değişiklik gördünüz?” yazınız.

8. Nüfus sayımı sebebiyle münasebetiyle hesap konusu da işlenebilir. Okulun bulunduğu şehir ile diğer yakın şehirlerin nüfusu karşılaştırılır ve aşağıdaki konulara benzer konular işlenir.

“Bir sayım memuru bir adam hakkındaki açıklamayı iki dakikada cetvele geçirse beş nüfusluk bir aile hakkındaki açıklamayı ne kadar sürede geçirebilir? Üç ve dört dakikada geçirdiğine nazaran da hesap ediniz. Siz arkadaşlarınıza ait açıklamayı ne kadar zamanda bitirmiştiniz? Sayım memuru önünüze geldiği zaman ailenize ait bilgiyi ne kadar sürede bitirdiğine dikkat edip ve orada geçen zamanı karşılaştırınız. “Bir sokaktaki evlerin içinde sırasıyla 3,5,2,1,4,6,3,7,8,1,2,6,5,9,12,10,6 nüfus bulursa her evde ortalama kaç nüfus var demektir?

“Ortalama her evde beş dakika kalan bir sayım memuru bir saatte kaç evin sayımını bitirmiş olur? Böyle bir memur elli evin sayımını kaç saatte bitirmiş olur?”

3.2. Herkesin Nelere İhtiyacı Vardır? (Terbiye Mecmuası, sayı: 8, cilt:2, Kanun-evvel 1927, s.63-72)

3 Nisan 1889 İstanbul doğumlu olan Faik Reşit Unat, 1917 yılında ilkökul öğretmenliği diploması aldıktan sonra (Sakaoğlu, 2003: Osmanlı Devletinde çeşitli okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra 16 Mayıs 1923'ten itibaren Maarif Vekaletinde çalışmaya başlamıştır. Maarif vekaletinde şube müdürlüğü, Talim ve Terbiye Kurulu Üyeliği ve Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü gibi görevlerin yanında Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Devrim Tarihi öğretim üyesi (Binbaşıoğlu, 2002: 83) ve 1954 yılından itibaren Milli Eğitim Teşkilatı ve Tarih dersi öğretim üyesi (Karasar, 2006: 400), Türk

Tarih Kurumu Genel Sekreteri ve UNESCO Türkiye Milli Komite üyeliği görevlerini de icra etmiştir (Ata, 2009: 95).

Faik Reşit Unat 1927'de Birleşik Devletlerde basılmış bir ilk okul coğrafya kitabından çevirerek hazırladığı ders işlenişe girmeden önce bugünkü okulun amacını açıklamıştır. Unat'a göre okulun amacı çocuğun bulunduğu yere uyum sağlamasını gerçekleştirmek ve onu toplumsal çevreden en üst seviyede faydalanmasını bilen bilinçli bir vatandaş haline getirmektir.

Unat (1927) ilk eğitimin bütün konularında esas hedefi oluşturan ve birbiriy-le hem uyum ve birlik isteyen dersler arasında o günkü okulun amacına en kolay ve en çabuk vardırarak dersin coğrafya olduğunu savını ortaya koymuş ve bu savını doğrulamak için açıklamalarda bulunmuştur. İlk olarak coğrafyanın tanımını yaptıktan sonra ilkokulda coğrafyanın rolünü açıklamıştır. Ona göre coğrafya ilk okul sıralarında dolgun ve geniş bir ilim olmaktan çok uygulamalı ve basit düzeyde bir rehber hedefe doğru göz açan ve götüren kutlu bir vasıttır. Çocuk, hayatın en olgun bir parçası küçük bir çekirdeği; onun yaşadığı yer ise beşeri ve fiziki kanunların etkisinde yaşayan yerin ufak bir parçası değil mi? Mademki bu ders hayat ile yer arasında geçen ilişkileri araştırarak, o halde, çocuğa doğal çevrenin hayatı üzerinde yaptığı etkileri, oynadığı rolü, ilişkili olduğu bağları ve aradaki karşılıklı ilişkiyi öğretecektir. Mademki çocuk ilk okulda doğal çevrenin kuvvetlerinden önemli ölçüde istifade etmesini bilen ve o şartlara kolay uyan bir insan olarak yetiştirebilecektir. Bunun üzerine, eğitimin gayesi ile dersin konusunun bütün ana hatlarında birleşmiş olduğunu kabul etmek lazımdır.

Çocuk, bu ders sayesinde üstünde yaşadığı yerin ne olduğunu, etrafında meydana gelen olayların neler olduğunu ve nasıl olduğunu, yaşaması için muhtaç olduğu şeylerin nereden ve nasıl geldiğini öğrenecek, kendisini besleyen ve yaşatan bu zengin anayı tanıyıp öğrendikçe sevecek ve aynı ihtiyaçlarla bu anaya bağlanacak ve kendisiyle beraber yaşayan insanlar arasında anlaşma ve iyi geçinme isteğini duyacaktır. Kısaca, kendi bağlı olduğu sosyal çevreyi ve onu besleyen vatani tanıyacak ve sevecektir. Görülüyor ki coğrafya hedefine varmak için bütün ilk okul derslerini ve eğitim araçlarını etrafında yardımcı olarak kullanabilecek kadar geniş yetkide bir ders konusudur.

Unat ilk okulda coğrafyanın rolüne ilişkin açıklamalarda bulunduktan sonra etkin bir coğrafya eğitimi için yapılması gerekenleride sıralamıştır. Ona göre coğrafya, ameli ve tatbiki bir manzara arz ettiği kadar hazır ve işlenmiş araçlara da muhtaçtır. Bu araçların en önemlilerinden birisi ise kitaptır. Kitap öyle bir araçtır ki ne kadar kötü olursa olsun iyi öğretmenin elinde yararlı olabilir. İyi bir kitap ise zayıf ve acemi bir öğretmeni bile sevk ve idare ederek hedefine oldukça başarılı bir şekilde götürebilir.

Unat ilk okul coğrafya kitaplarına ilişkin önerilerini sıraladıktan sonra 1927'de Birleşik Devletlerde basılmış bir ilk okul coğrafya kitabından bir dersi alıntı yaparak öğretmenlere sunmuştur. Bunu yaparken de ders planı hakkında ayrıntılı açıklama-

larda bulunarak kitabın ilk dersini teşkil eden bu konunun ilk okulda coğrafyanın gaye ve usulü, tedris arzı, bir ilk okul coğrafya kitabının sahip olması gereken özellikler hakkında arkadaşları aydınlatabilecek özellikte olduğunu söylemiştir.

3.2.1. Ders Planı

Evvela, şunları yapınız.

1. Kendinizde olmasını istediğiniz on şeyin isimlerini bir kâğıda yazınız.
2. Bunları *niçin* istemekte olduğunuzu öğretmenize veya sınıf arkadaşlarınıza anlatmak için hazırlanınız.
3. *İhtiyacınızı* yazdıktan sonra bunlardan gerçekten *ihtiyacınız* olan şeylerle olmayan şeylerin hangileri olduğunu bulmaya çalışınız.
4. *İhtiyacınız* olan şeyleri düşününüz ve yaptığınız listeden sizde olmasını istediğiniz fakat ihtiyacınız olmayan şeyleri ayırıp ayrıca aşağıya yazınız.
5. *İhtiyacınız* olan şeyleri *niçin* istediğinizi öğretmenize veya sınıf arkadaşlarınıza anlatmaya hazırlanınız.

Sonra bunu okuyunuz

Siz daima yiyecek ve içecek şeyleri bol bulunan bir memlekette yaşadığınız için ne kadar şanslı bir insan olduğunuzu belki düşünmemişsinizdir. Bizden uzakta bazı memleketler vardır ki orada insanlar ve çocuklar bir çok zamanlarını açlıkla geçirirler. Bazı yerler de vardır ki orada su bulmak güç bir iştir. Oralarda yaşayan insanlarda susuzluktan bunalır dururlar. Halbuki bizim aramızda akşama ne yiyeceğini düşünen çocuklar pek azdır . Değil mi?

Evinde yeteri kadar yiyeceği her zaman bulunan çocuklar ise ekmekten, süten ve etten ziyade bisikletle, futbolla ve bebekle alakadar olurlar. Başka şey düşünmezler. Halbuki birkaç gün bütün trenler ve vapurlar işlemese ve bizde elde mevcut olan yiyeceğimizi tamamen sarf etsek. O vakit çocuklar toplarını ekmekle; kızlar, oyuncaklarını sütle memnuniyetle değiştirirler. Zira biz uzun zaman oyuncaksız olabiliriz, fakat hiçbir zaman gıdasız olamayız. Gıda bir *ihtiyaçtır*. Yaşamak için muhakkak surette elimizde bulunması lazım gelen şeylere de *ihtiyaçlar* denir.

Sıcak bir yaz günü yüzmeye gitmek, yeni bir elbise, yeni bir çamaşır giymek çok hoşunuza gider. Fakat kışın okula ve oyuna giderken sıcak tutan bir elbise giymezseniz pek çabuk üşür ve hastalanırsınız. Soğuk bir kış günü iyi bir palto için bütün oyuncaklarınızdan memnuniyetle vazgeçebilirsiniz zannederim. Çünkü elbisesiz yaşamaya imkân yoktur. *Giymek de diğer bir ihtiyaçtır*.

Yemek içmek ve giymek her şeyinizin bol bol mevcut olduğunu fakat içinde barınacak bir çadırınız bile olmadığını düşününüz. İlk yağmur sizin bisikletinizi ıslandıracak ve oyuncaklarınızı bozacaktır. Yine bütün bunlar içinde rahat rahat uyuyabilecek bir yer için memnuniyetle verebilirsiniz. Kendimizi bir defada ancak birkaç saat için dışarıda avutabiliriz. Fakat bir evimiz olmadıkça memnun ve mesut yaşamamıza imkân yoktur. *Mesken de üçüncü bir ihtiyaçtır*.

Gıda, elbise, mesken bizim belli başlı üç ihtiyacımızdır. Fakat çiftçilerin, kasapların ve balıkçıların kullandıkları aletler ve vasıtalar ortada olmadıkça bizim gıda bulmamız mümkün olamaz. Marangozun çivi ve keseri olmazsa bize ev yapamaz. Kumaş dokuyan makineler bulunmadıkça bizim giyinmemize imkân yoktur. Binaenaleyh bunları yapmaya yarayan *aletler* yahut *vasıtalar* da *diğer bir ihtiyaçtır*.

Ben bir köylü çocuğu biliyorum ki evlerinde birçok süt veren inekler vardır ve sebzelerini kendi bahçelerinde yetiştirirler. Eğer birkaç gün trenler işlemez durursa onların aç kalmaktan korkuları yoktur. Fakat çocuğun üstündeki elbiseler eskir ve yırtılırsa yenisinin nasıl yapılacağını bilemezler.

Bir şehirli kız da biliyorum ki babasının çalıştığı fabrikada yapılmış kumaşlarla kendisine elbise dikmeyi öğrenmiştir. Trenler birkaç zaman için işlemeyecek olursa giyecek çok şey bulabilecek fakat aç kalacaktır. Görüyoruz ki köylü çocuğun şehirde yapılan şeyler kendi köyüne gelmedikçe memnun yaşamasına, şehirli küçük kızında uzak köylerden ve çiftliklerden gıdası gelmedikçe memnun olmasına imkân yoktur.

Elde edildiği yerde kullanılan şeyler pek azdır. Bunun için dünyada her yararlı şey yapıldığı yerden kullanıldığı yarar sağladığı yere götürülmelidir.

Bir yerden diğer bir yere *insanları ve eşyayı taşımak veya nakletmek de bir büyük beşinci ihtiyaçtır*.

Şimdi bu sorulara cevap veriniz.

1. Şimdi okuyup öğrendiğiniz beş büyük ihtiyaç nelerdir?
2. Yemeye ve içmeye ait şeylerden en çok hangilerini seversiniz. Onlar en çok ihtiyacınız olan şeylerden midir?
3. Hangi mevsimde elbiseye daha çok ihtiyaç vardır? İhtiyacımızla mevsimler arasında bir ilişki var mıdır?
4. Elbise ve mesken ikisi de bizi koruyan ihtiyaçlardır. Elbise giyiyoruz çünkü bizi iyi gösteriyor ve gelenek olmuştur. Acaba meskenin zorunlu olması için başka sebepler var mıdır?
5. Evinizde ne çeşitli aletler vardır ve hangi işler için kullanırsınız?
6. Eşya trenleri, eşyayı yapıldıkları yerlerden kullandıkları yerlere taşırlar. Bunların uzaklardan getirdikleri daha neler biliyorsunuz?

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Tahrir-i Nüfus Mihverinde Ders Planı İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

İhsan Sungu tarafından hazırlanan planda nüfusun önemi, nüfus sayımının önemi ve nüfus sayımının şekli konularında ıraksak ve yakınsak sorulara yer verilerek (bu sorulara ilişkin öğretmenin yapacağı uygulamalar detaylı olarak açıklanmıştır).

Planda Sungu, öğrencilere nüfus sayımının niçin ve nasıl yapılacağına ailelere anlatılması ile sayım memurlarına yardımcı olmak üzere iki görev yüklenmiştir. Sungu, bu görevler ile öğrencilerden okulda öğrendikleri bilgi ailelerine aktarak yaygın bir eğitimin gerçekleşmesinin yanında nüfus sayımına ilişkin doğru bilgilerin memurlara aktarılabilmesinde sağlamıştır. Ayrıca dersin amacına ulaşılabilmesi açıklamalar başlığı altında öğretmenlere sekiz maddeden oluşan yönergeler verilmiştir. Açıklamalara bakıldığında öğretmenden ders işlenişi esnasında yapması istenenler şu şekilde maddelenebilir.

- Öğretimde çeşitli ortam ve materyallerin yanısıra ham verileri ve birincil bilgi kaynaklarını kullanılması,
- Görevlerin ve açıklamaların gerçek yaşamda karşılaşılan düzeyde ifade edilmesi,
- Öğretimin başında okulun bulunduğu ilçe ile o ilçenin bağlı olduğu ilin ve Türkiye genelinin en son istatistiklere göre tahmin edilen nüfusunu öğrenciye söylenerek öğrencilerin konu hakkında bilgilendirilmesi,
- Öğrencilerin ilgisini çekmek için “çocuklar şimdi ilçemizin nüfusu şu kadar, ilimizin nüfusu bu kadar tahmin ediliyor. Acaba yeni sayımda bu miktarların daha mı çok daha mı az çıkacağını zannediyorsunuz? Neden? gibi sorular sorulması,
- Öğrencilere şehrimize son senelerde başka yerlerden nüfus geldiğini gördünüz mü? İştittiniz mi? Şehrimizden nüfus gittiğini gördünüz mü? Şehrimizi şimdi mi iki sene önce mi iki sene sonra mı daha kalabalık görüyorsunuz? Şehrin en kalabalık yerleri ne taraflar? Şehrin şu veya tarafları neden o kadar kalabalık görünmüyor? Bundan önce bulunduğunuz filan şehir mi daha kalabalık yoksa bulunduğunuz şehir mi? Bulduğunuz şehirde bir evde iki veya üç ailenin oturduğuna rastladınız mı? Neden bu aileler ayrı ayrı evlerde oturmuyorlar? gibi açık uçlu, düşündürücü, anlamlı ve derinliği olan sorular sorarak konuyu araştırma-larının desteklenmesi,
- Nüfus sayımına ilişkin bilgilerin yer aldığı okuma parçasının ile çocuk-ların bazılarını parçanın içeriğine ilişkin sorular sorulmasının istenmesi , parçada geçen “sayım” “nüfus” gibi kelimelerin anlamlarını sorgulatması, gerektiğinde bu kavramların anlamlarını sözlükten buldurulması gibi öğretimsel faaliyetler ile öğretimin pekiştirilmesi,
- Öğrencilerin öğrencilerden birini kaldırarak bu gün ne öğrendiklerini özetlemesini istemesi, bir başka öğrenciye “arkadaşınızın eksik bıraktığı yer var mı? Arkadaşınızın söylediği şeyler arasında fazla bulduğunuz noktalar var mı? diyerek konuyu tartışmaya açmak gibi ölçme ve değerlendirmeye etkinliklerine yer verilmesi,
- Ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde öğretmenlerin konuyu açıklarken birtakım sorularla öğrencinin açıklamasını bölmemesi ve tartışmayı öğrencinin açıklamasının sonunda yapması yönünde uyarılar yapılması,

- Ölçme değerlendirme etkinliklerinin tamamlanmasından sonra konuya ilişkin kısa bir yazının tahtaya yazılarak öğrenciye not verilmesi ve bunun neden deftere yazdırıldığının öğrencilere açıklanması,
- Nüfus sayımında kullanılacak formun öğrencilere dağıtılarak onlara nüfus sayımı memuru görevi vererek sınıfı saymalarının istenmesi ile yaparak ve yaşayarak öğrenmenin sağlanması,
- Tematik öğrenme yaklaşımı ile nüfus sayımı özelinde konu, matematik dersi ile ilişkilendirilerek bir sayım memuru bir adam hakkındaki açıklamayı iki dakikada cetvele geçirirse beş nüfusluk bir aile hakkındaki açıklamayı ne kadar sürede geçirebilir?, bir sokaktaki evlerin içinde sırasıyla 3,5,2,1,4,6,3,7,8,1,2,6,5,9,12,10,6 nüfus bulursa her evde ortalama kaç nüfus var demektir? gibi öğrencilerin çeşitli matematik hesaplamaları yapabilecekleri sorulara yer verilmesidir.

4.2. Herkesin Nelere İhtiyacı Vardır? Ders Planı İlişkin Sonuçlar ve Öneriler

Faik Reşit Unat tarafında Birleşik Devletlerde basılan bir ders kitabından alıntı yapılarak örnek bir ders işlenişini olarak sunulan plan her ne kadar çeviride olsa 1926 programına uygun çağdaş eğitim ve öğretim yapılabilmesi için basımı yapıldıktan sadece altı ay sonra İngilizceden Türkçeye çevrilerek öğretmenlere sunulması açısından önem arz etmektedir.

Unat, ders işlenişine girmeden önce o devirde gelişmiş dünyada hakim olan okulun amacını açıklayarak bu amaca en kolay ve en çabuk varıracak dersin coğrafya savını ortaya koyarak bunu doğrulamaya yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca bugünkü okulda etkin bir coğrafya eğitimi için yapılması gerekenleride sıralamıştır.

Unat tarafından Türkçeye aktarılan ders planının girişinde *“kendinizde olmasını istediğiniz on şeyin isimlerini bir kâğıda yazınız”,* veya *“bunları niçin istemektesiniz”* gibi öğrenciyi konuya hazırlamak amacı ile hazırlık sorularına yer verilmiştir. Hazırlık sorularından sonra konuya ilişkin temel bilgi ve kavramların anlaşılması için didaktik bir tarzda yazılmış okuma parçasının okunması istenmiştir. Okuma parçasındaki açıklamalarda öğrencilerin yakın çevrelerinde ve günlük yaşantılarında sıklıkla karşılaşılabilecekleri ihtiyaçların merkeze alınarak açıklamalar yapılması konunun anlaşılması ve kalıcı öğrenmeyi sağlar nitelikte kurgulanmıştır.

Ders planının sonunda eğitim ve öğretim sürecine ilişkin olarak ölçme sorularına yer verilmiştir. Bu sorular, *“şimdi okuyup öğrendiğiniz beş büyük ihtiyaç nelerdir?”* gibi bilgiyi ölçmeye, *“hangi mevsimde elbiseye daha çok ihtiyaç vardır? İhtiyacımızla mevsimler arasında bir ilişki var mıdır?”* gibi analizi ölçmeye veya *elbise ve mesken ikisi de bizi koruyan ihtiyaçlardır. Elbise giyiyoruz çünkü bizi iyi gösteriyor ve gelenek olmuştur. Acaba meskenin zorunlu olması için başka sebepler var mıdır?”* gibi sentezi ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İhsan Sungu ve Faik Reşit Unat tarafından hazırlanmış olan ve içerikleri itibari ile coğrafyanın konusunu oluşturan ders planlarının aktif öğrenme veya öğrenci

merkezli eğitimi gerçekleştirmek amacı ile yazıldığını söylemek doğru değildir. Bununla beraber günümüzde seksenbeş yıl önce devrin en önemli eğitim bilimcileri yazılan planların 1980'lerde uluslararası alanda ortaya çıkmış ve 1990'larda Türkiye'de eğitim bilimciler tarafından kullanılmaya başlanan aktif öğrenme ve öğrenci merkezli eğitim modeli ile birçok açıdan örtüşmektedir. Özellikle her iki plandada eğitim ve öğretim faaliyetlerinde öğretmen yerine öğrenciye yönelik olarak görevlerin verilmesi ve öğretmenlere öğrencilerin konuyu daha iyi kavrayabilmeleri için açıklamalarda bulunulması günümüz öğretmen kılavuz ders kitaplarında bile olmayan bir yenilik olarak değerlendirilmelidir. Bundan dolayı günümüzden geriye doğru bir projeksiyon ile bu ders planları ile okul ve eğitim sisteminin merkezine öğrenciyi yerleştiren öğrenci merkezli eğitim ile eğitimin hedeflerini öğrencilerin bireysel gelişmeleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılabilmesi (Demirel,1993, 36) için Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) öğrenci merkezli eğitim modelini* uygulamaya başlamasından 88 yıl önce hayata geçirildiği söylenebilir.

İhsan Sungu ve Faik Reşit Unat gibi hayatlarının eğitime adanarak ortaya sayısız eser koymuş eğitimcilerin eserleri incelenerek günümüzde eğitim hizmeti sunanlar ile hizmetten yararlanara referans kaynaklar veya uygulamalar olarak sunulmalıdır.

---

* Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında 1997 yılında ülkenin çeşitli okullarında denenmek üzere Müfredat Laboratuar Okulları (MLO) modelini uygulamaya koyarak öğrenci merkezli eğitim modelini geliştirmeye başlamıştır. MEB, MLO kapsamında uygulamaya koyduğu Öğrenci Merkezli Eğitim modelinde istenen başarıyı elde ettikten sonra, 2003-2005 yılları arasında çeşitli okullarda ÖME uygulamasını başlatmıştır. Buralarda da istenen başarının elde edildiğini görmüş ve sonrasında 2005-2006 öğretim yılından itibaren ülke genelindeki tüm ilköğretim okullarında ÖME modelini hayata geçirmiştir (Erbil ve diğerleri, 2003: 18).

Kaynakça

- AÇIKGÖZ, ÜN, Kamile (2003). **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir
- AKŞİT, F (2007). **Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ARSLAN, Mehmet (1999). “Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri”, **Millî Eğitim Dergisi**, Sayı 144, 92-113
- ATA, Bahri (2003). “Mülkiyeli Bir Eğitimci: İhsan Sungu”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı 2, Cilt 1, 233-243
- ATA, Bahri (2009). “Tarihçi Faik Reşit UNAT’ın Milli Eğitime ve Tarih Eğitimine Katkıları”, **Türk Yurdu Dergisi**, Nisan 2009, Sayı 260, 94-101
- AYDEDE, Meryem ve MATYAR, Fatih (2009). “Fen Bilgisi Öğretiminde Aktif Öğrenme Yaklaşımının Bilişsel Düzeyde Öğrenci Başarısına Etkisi”, **Türk Fen Eğitimi Dergisi**, Yıl 6, Sayı 1, 115-127
- AYKAÇ, N. (2005) *İlköğretimde Aktif Öğretim Yöntemlerini Kullanma ve Eğitim Ortamını Düzenleme Durumunun, Öğrencilerin Derse Karşı Tutumlarına, Sınıf İçi İletişim Becerilerine, Erişi Düzeylerine ve Kalıcılığa Etkisi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit (2002). **Öğrencilik ve Öğretmenlik Anıları**, Kartepe Yayınları, Ankara.
- BOGDAN, Robert, ve BİKLEN, Sari, Knopp (1982) **Qualitative Research For Education, An introduction to Theory and Methods**, Allyn and Bacon: Boston
- BOWLES, D. (2006) *Active Learning Strategies...Not for the Birds*, *International Journal of Nursing Education Scholarship*, Volume 3, Issue 1, Article 22, 1-13
- Bulut, Pınar (2005). *Okulöncesinde Aktif Öğrenme Modelinin Uygulanabilirliği (Elazığ İli Örneği)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ
- CAMCİ, Faik (2012) *Aktif Öğrenmeye Dayalı Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Becerilerine ve Öğrenme Sürecine Etkisi*, Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adıyaman.
- DEMİREL, Özcan (1993). **Genel Öğretim Yöntemleri**, USEM Yayınları, Ankara
- DEMİREL, Özcan (1999). **Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- DEMİRHAN, Gıyasettin (1995). *Sporda Beceri Öğreniminde Öğrenci Merkezli Yöntemin Erişi ve Kalıcılığa Etkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Ankara.
- DÖNMEZ, İsmail (2008). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğrenme Ortamlarının Öğrenci Merkezli Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.
- DURNA, Hüseyin (2009). *10.Sınıf Coğrafya Dersinde Doğal Afetler Konusunun Aktif Öğrenme Yöntemi İle Öğretimi ve Öğrenci Başarısına Etkisi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ERBİL, Oğuz, DEMİREZEN, Songül, TERZİ, Ümit, EROĞLU, Hayrünisa, Erdoğan, Ahmet, İBİŞ, Murat (2003). **Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- ERDEM, Rıza, Ali (2005). **Etkili ve Verimli –Nitelikli- Eğitim**, Anı yayıncılık, Ankara
- ELLEZ, Murat, Ahmet (2004). *Etkin Öğrenme, Strateji Kullanımı, Matematik Başarısı, Güdü ve Cinsiyet İlişkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

- FIES, Hedwig, Carmen (2005). *Classroom Response Systems: What Do They Add To An Active Learning Environment*, Texas Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), U.S.A.
- GOETZ, Preisle, Judith ve LECOMPTE, Diane, Margaret (1984). *Ethnography and Qualitative Design in Educational Research*, Academic Press: New York.
- GÖKÇE, Erten (2004). “İlköğretimde Aktif Öğrenme Sürecine İlişkin Öğrenci Ve Öğretmen Görüşleri”, **Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1, 53-64.
- GRAHAM, D. (2006) *Cooperative learning methods and middle school students*, Capella University (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Minneapolis, USA.
- GÜNEYLİ, Ahmet (2007). *Etkin Öğrenme Yaklaşımının Anadili Eğitiminde Okuma Ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara
- GÜR, Bekir (2006). “Öğrenci Merkezli Eğitimin Çıkmazları”, **Eski Yeni Dergisi**, Sayı 3, 34-45
- GÜR, Hülya (1999). *Matematik Öğretmen Adayının Aktif Öğrenme Metodunu Kullanarak Matematiği Öğretmeyi Öğrenmesi*, The University of Leicester School of Education (Yayımlanmamış Doktora Tezi, England.
- GÜZEL, Ali (2009). *İlköğretim Okullarında Uygulanan Öğrenci Merkezli Eğitim Modeliyle İlgili Yönetici ve Öğretmen Görüşleri (Ankara İli Örneği)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KARASAR, Niyazi (2006). **Gazi Eğitim Enstitüsü Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- KORKUT, Burcu (2006). *Fen Eğitiminde Öğrenci Merkezli Öğretimin 8. Sınıf Yaşamımızı Etkileyen Manyetizma Ünitesinde Geleneksel Yöntemle Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneysel Araştırma*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KÖKDEMİR, Doğan (2003). “Eleştirel Düşünme ve Bilim Eğitimi”, **Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı (PÍVOLKA)**, Yıl 2, Sayı 4, 3-5
- LEACH, John (1999). “Students’ understanding of the co-ordination of theory and evidence inscience”, **International Journal of Science Education**, Vol.21. No:8. s.789- 806
- LORD, Tom (1999). “A Comparison Between Traditional and Constructivist Teaching in Environmental Science”, **Journal of Environmental Education**, Vol. 30, No. 3, 22- 28
- MCCOMBS, L. Barbara. and WHİSLER, Joe Sue (1997). **The Learner-Centered Classroom and School**, Josey-Bass: San Francisco, USA
- NEWMANN, Fred (1991) “Linking Restructuring To Authentic Student Achievement”, **Pbi Delta Kapan**, 105(6), 458-463
- ÖNAL, Hakan ve KAYA, Niyazi (2009). “Cumhuriyet Dönemi Eğitimcilerinden İhsan Sungu ve Coğrafya Eğitimine Katkıları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 12, sayı 22, 11-22
- ÖZALP, Reşat ve ATAÜNAL, Aydoğan (1977). **Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilâtı**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul
- SABAN, Ahmet (2002). **Öğrenme Öğretme Süreci**, Nobel Yayınları, Ankara
- SAHRANÇ, Ümit (2008). *Öğrenmeyi Etkileyen Etkenler*, **Eğitim Psikolojisi**, Editör İbrahim Yıldırım, Anı Yayıncılık, Ankara
- SAKAOĞLU, Necdet (2003). **Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- SEZER, Adem ve TOKCAN, Halil (2003). "İş Birliğine Dayalı Öğrenmenin Coğrafya Dersinde Akademik Başarı Üzerine Etkisi", **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 3, 227-242.
- SİVAN, Atara, LEUNG, Roberta, Wong, Woon, Chi-ching, KEMBER, David (2000) "An implementation of active learning and its affect on quality of student learning", **Inovations in Education and Training International**, 37(4), 381-389
- SÖKMEN, Nihal (2000). "Önlisans Öğrencilerinin Kimya Dersinde Uygulanan Aktif Eğitim Yöntemleri", **Eğitim ve Bilim**, 25 (117), 29-34
- SUNGU, İhsan (1927). "Tahrir-i Nüfus Mihverinde Dersler", **Terbiye Mecmuası**, Sayı:4 (1 Haziran 1927), 300-305
- SWANK-DAY, Jacqueline, Melisa (2004). *New Approaches To Teaching High School Ecology*, Michigan State Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), U.S.A
- ŞAHİNEL, Melek (2003). Etkin Öğrenme, Pegem A Yayıncılık, Ankara
- TAŞLI, İsmail (1997). *Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- TAZEBAY, Atilla, ÇELENK, Süleyman, TERTEMİZ Neşe, KALAYCI, Nurdan (2000) **İlköğretim Programları ve Gelişmeler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- TEKER, Durali (1990). *Öğrenci Merkezli Öğretim (saynergoji) Yöntemiyle Geleneksel Öğretim Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- TÜRER, Ali (2005). *M.E.B. Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Tarafından Geliştirilen Öğrenci Merkezli Eğitim Modeli Üzerine*, **Abece Eğitim Ve Ekin Dergisi**, Ağustos 2005, Sayı 228, 14-28
- Ünal, Semra, Ada, Sefer (2000). Sınıf yönetimi, Marmara Üniversitesi TEF Döner Sermaye İşletmesi Matbaa Birimi, İstanbul
- ÜNVER, Gülsen (2002). *Öğretmen Adaylarının Öğrenci-Merkezli Öğretimi Planlama, Uygulama ve Değerlendirme Becerilerini Geliştirme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- UNAT, Reşit, Faik. (1927). "Bugünkü Okulda Coğrafya", **Terbiye Mecmuası**, Sayı 8, Cilt 2, 1-8
- VURAL, Birol (2004). **Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ**, Hayat Yayıncılık, İstanbul
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, (8.Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara
- YILMAZ, Aydın (1995). *Lise 2. Sınıf Fizik Dersinde Aktif Yöntemin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir
- WEIR, Jennifer (2005). *Active learning in transportation engineering education*, , Worcester Polytechnic Institute (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Worcester: England
- WILSON, Eugene, Howard ve BAŞGÖZ, İlhan (1973) **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, Dost yayınları, Ankara
- WU, Tien-Ying ve TSAI, Chin-Chung (2005). *Effects of constructivist-oriented instruction on elementary school students' cognitive structures*, **Journal of Biological Education**, Vol 39, Nu:3, 113- 117

TWO SAMPLE LESSONS FOR ACTIVE LEARNING AND STUDENT-CENTERED APPROACH IN GEOGR PHY TEACHING FROM HISTORY

Niyazi KAYA*

Abstract

In this study two different lesson plans as samples of student centered-approach and active learning by meaning that students have an ability to develop their own behaviours by analysing, synthesizing and evaluating the knowledge during learning process have been analyzed.

The first lesson plan in this study is the plan of “Lessons on The Census” prepared by İhsan Sungu before the first census of Turkish Republic in 1927 in order to apply in primary schools, aiming to teach why and how a census would be conducted in the country has been investigated in terms of active learning and student centered teaching. These lessons were planned to be applied one week before the census in Life Skills, Turkish and Maths for 2rd and 3rd grades and in Civics, Language and Maths for 4th and 5th grades.

The second lesson plan is “What are the needs of all people?” which was prepared by Faik Reşit Unan as an example for Social Studies lesson in primary schools.

Keywords: Geography Education, Active Learning, Student-Centered Teaching

---

* Dr.; Ministry of National Education, General Directorate of Basic Education, Atatürk Bulvarı
Nu: 98 2. Kat B Blok, Çankaya Ankara